DISCUŢII

DESPRE VALOAREA PERFECTULUI SIMPLU

DE

ACAD. AL. ROSETTI

În « Gramatica limbii romîne », Ed. Academiei R.P.R. (I, p. 306), se arată că perfectul simplu este un timp al narațiunii și că întrebuințarea lui, în această funcțiune, este generalizată în literatură. Pe lîngă valoarea arătată mai sus, în limba vorbită din regiunile de vest ale domeniului dacoromîn (Oltenia, Banat etc.; l.c.), perfectul simplu indică o acțiune terminată de curînd. Mai departe, autorii « Gramaticii » arată că întrebuințarea perfectului simplu la altă persoană decît la persoana a III-a e neobișnuită; de aceea, folosirea lui la persoana a II-a, în regiunile în care perfectul simplu nu apare în vorbire, are sens ironic: « *făcuși ispravă!* (se spune cuiva care a stricat ceva) » (l.c., p. 307).

Ne propunem să completăm expunerea de mai sus, după cum urmează:

1. *Timpul narațiunii.* Uneori perfectul simplu e întrebuințat în mod exclusiv ca timp al narațiunii, de exemplu în prefața («introducție ») la « Dacia literară » (1840), scrisă de Mihail Kogălniceanu: « La anul 1817, d. Racocea, k.k. translator romînesc în Lemberg, *publică* prospectul unii foi periodice ce era să iasă pentru întîiași dată în limba romînească. Planul său nu *se putu* aduce în împlinire. La anul 1822, d. Z. Carcaleki, în Buda, *cercă* pentru a doua oară o asămine întreprindere; dar și aceasta *fu* în zadar. În sfîrșit la 1827, d. I. Eliad *vru* și ar fi putut pe o scară mult mai mare să isprăvească aceea ce Racocea și Carcaleki nu *putură* face. Ocîrmuirea de atunce a Țării Romînești nu-i *dădu* voia trebuincioasă. Așa puținii bărbați carii pe atunce binevoia a se mai îndeletnici încă cu literatura națională, *perdură* nădejdea de a vede vreodată gazete romînești. Numai doi oameni nu *perdură* curagiu, ci *așteptară* toate de la vreme și de la împregiurări. Aceștii *fură* d. Aga Asachi și d. I. Eliad . . . Așteptarea lor nu *fu* înșelată. Împregiurări cunoscute de toți le *veniră* întru ajutor. Așa, la 1 iunie 1829, în Iași, « Albina romînească » *văzu* lumina zilei pentru întîiași dată. Puțin

BDD-A10285 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:53:13 UTC)

după ea *se arătă* și « Curierul romînesc » în București »; de asemenea, în pasajul următor din Gr. Alexandrescu: « După o ședere de două zile, într-un loc unde ne aflam foarte bine și unde am fi putut zăbovi mai mult, *plecarăm* într-un după prînz și, petrecînd noaptea în orașul Rîmnicu-Vîlcea, a doua zi *ne pornirăm* la mănăstiri, după ce *ne luarăm* adio de la d-l Oteteleșeanu, cu care *venirăm* pînă acolo, de la caleașca d-sale, de la dulcețile d-sale, în fine de la toate bunurile care fac viața materială, pentru care *făcurăm* un drum de ocol ce trebuie să fi obosit pe cititor mai mult decît pe noi » (« Memorial de călătorie », în vol. « Scrieri în versuri și proză », București, 1893, p. 395).

La fel, la Gala Galaction:

« Orice vorbă, orice murmur *se stinseră* pe buzele acestor oameni . . . Inimile lor *vibrară*. Brațele lor, înarmate cu lopeți, *străpunseră* și *biruiră* vijelia. Cutremurați cu sfînt cutremur, ei *pricepură* că domnul este cu ei în barcă . . . » (« De la noi la Cladova », în « Opere », I, București, 1949, p. 149).

Alteori perfectul simplu alternează cu perfectul compus, astfel, la Diaconovici-Loga, în prefața la tratatul său de ortografie:

« Pentru unele împiedicări, neputînd tipări gramatica romînească ce o dusesem cu mine la Buda, de a o da la lumină, ca să nu mă întorc acasă deșert, *am tras* dintr-însa numai ortografia și o *pusei* sub tipar . . . Deci, pentru ca să se împiedice odată smintele acestea, nu *putui* a mai întîrzia cu ortografia . . . Aicea *am adaos* și teoria periodurilor ». (« Ortografia sau dreapta scrisoare », Buda, 1818, în I. Bianu și D. Simonescu, « Bibliografia romînească veche », III, București, 1936, p. 221).

În fine, la alți autori, perfectul simplu e întrebuințat alături de prezent. Astfel, la dr. G. Ulieru:

« Deodată, ușa *se deschise* cu putere și-și *fac* apariția în cameră preotul comunei, urmat de dascăl ». (« Din carnetul unui medic de plasă », București, 1948, p. 118).

De asemenea, la Ion Călugăru:

« Își *stinse* țigarea de scîndura băncii. *Se scoală*, *se uită* pe fereastră . . . *Vine* așa . . . *face* o mișcare că *se văzu* că-i lipsește mîna dreaptă . . . Flăcăul beat *se clatină* mai tare; *cată* să-și țină echilibrul, *făcu* mai mulți pași, de *pare* a se învîrti în jurul său » (« Oțel și pîine », în « Viața romînească », 1949, nr. 12, p. 88 și 91).

Aceeași alternanță dintre perfect simplu și indicativ prezent apare la N. Bălcescu:

« Dar Regulamentul nu *se mulțumește* a desmoșteni un popor întreg și a organiza statul ciocoiesc, ci încă, cu toate că *recunoscu* drepturile de posesie ale țăranilor asupra pămîntului lucrat de dînșii din veci, *urcă* nemăsurat drepturile proprietarilor și în faptă *robește* pe om pămîntului . . . Niciodată oligarhia nu *fu* mai bine întărită . . . Cu toate acestea, această tiranie spăimîntătoare *moare* ucisă prin covîrșirea ei chiar. Regulamentul, cu toate actele sale, *aduse* însă oare-

BDD-A10285 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:53:13 UTC)

cari principiuri folositoare și *se făcu* un instrument de progres». («Mersul revoluției în istoria romînilor», în «Opere», I, 2, ed. Fundației pentru literatură și artă, București, 1940, p. 102).

Tot astfel, la M. Eminescu: «Era un om sărac — sărac și avea o mulțime de copii. Acu era în vremea foametei și el o muncit o săptămînă pe un căuș de grăunțe. Apoi s-o dus la rîșniță cu ele. După ce le-o rîșnit o eșit afară cu căușul cu făină și s-o pornit o furtună mare și i-o luat toată făina din căuș. Da el strașnic s-o mîniat. Nu mă las eu așa, cu una cu două . . . și *făcu* un șumuiag de paie și *pornește*. Îl *întreabă* un om: unde te duci, cumetre?» («Borta vîntului», în «Literatura populară», București, Minerva, 1902, p. 214).

După cum se vede, amîndouă timpurile narațiunii, perfectul simplu și prezentul sînt întrebuințate laolaltă, cu o nuanță în plus în favoarea prezentului, care marchează acțiunile cele mai importante sau pe care naratorul ține să le pună în relief. Este deci un procedeu stilistic, întrebuințat de autor pentru a evidenția un moment culminant al acțiunii. De aceea, surprinde observația (ea se referă la pasajul citat mai sus din «Carnetul» d-rului Ulieru) că regulile de concordanță ale timpurilor «au fost nesocotite, cu riscul de a obține efecte stridente» și că «autorul trebuia să pună cele două verbe sau amîndouă la perfect (ușa *se deschise* și personajele *își făcură* apariția), sau amîndouă la prezentul istoric (ușa *se deschide*, preotul *își face* apariția, Ana Canarache, în «Cum vorbim», an. I, 1949, nr. 8, p. 20).

Punerea în relief a unui moment al acțiunii, actualizarea ei prin întrebuințarea prezentului, în opoziție cu perfectul simplu, este exemplificată în fragmentul următor din «Domnul Vucea», de Barbu Delavrancea (în vol. «Hagi Tudose», ed. Socec, 1940, p. 88—89): «— Cît fac 25 de măgari cu 15 boi?

Mă gîndii eu, *mă răzgîndii*. Îmi dam cu socoteala: asta nu e adunare, că frate-meu îmi da să adun tot lucruri de un fel, și așa zicea el că este adunarea . . .

— Domnule, nu *pot* face socoteala pe măgari și pe boi, că tata n-are decît cai . . . la cai m-aș pricepe . . .

Domnul *rîse*, școlarii *pufniră*, pe mine mă *podidiră* lacrimile.

Mă duc la tablă; *iau* tibișirul; îl *scap* de vr-o trei ori din mînă; și *încep* să socotesc măgarii și boii în cai, pe prețul Micului, adică pe 200 de lei. *Adun* 25 de măgari cu 15 boi, *înmulțesc* suma cu 200 de lei și *mă întorc* spre profesor. El *se uitase* în jos și nu *văzuse* nimic din socoteala mea. *Tușesc* bine și strig: opt mii, domnule!

Rîzi domnul, și rîzi, și rîzi. Cînd se *potoli*, *zise*, privind în tavan . . .».

Din examinarea exemplelor pe care le-am înfățișat, alternanța dintre perfect și prezent apare așadar ca un mijloc stilistic întrebuințat în literatură. Ea se încadrează în procesele stilistice semnalate de Tudor Vianu în proza lui N. Bălcescu

BDD-A10285 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:53:13 UTC)

(« Tehnica basoreliefului în proza lui N. Bălcescu », în « Arta prozatorilor romîni », București, 1941, p. 443 și urm).

2. *Întrebuințarea persoanei I și a II-a singular.* După cum am văzut, autorii « Gramaticii » socotesc întrebuințarea pers. I singular a perfectului simplu neobișnuită (l. c., p. 306—307). La exemplele pe care le-am înfățișat aici mai sus de întrebuințare a pers. I singular sau plural, în secolul al XIX-lea (la Diaconovici-Loga și la Gr. Alexandrescu), adăugăm unul dintr-o scriere inedită a lui Iordache Golescu:

«Vrînd să merg la Pitești, *plecai* din București c-o căruță cu cai de poște. Cum *intrai* în căruță, n-*apucai* să mă așăz bine, și *auzii* pă surugii: iii ! äiști ! plici din bici. Nu *pricepui* cînd *ișii* pă poartă și cînd *ajunsei* la barieră... Cum *ajunsei* la barieră, le *zisei*: «mai încet . . . » (« Poveste ce mi s-a întîmplat la un potop», ms. 213 din Bibl. Academiei R. P. R., p. 814—815, comunicat de prof. D. Panaitescu-Perpessicius).

Perfectul simplu la pers. I singular apare și la scriitori contemporani, de exemplu la Gala Galaction:

« Unde de fierbințeală vibrau peste bisericuța adormită, peste bălăriile molești, peste trandafirii spînzurați pe zaplaz. *Făcui* o sforțare care mă istovi. *Mă ridicai* de pe pragul lîngă care zăcea un braț de fîn cosit — și *mă dusei* să privesc în altar . . . *Făcui* tot chipul să nu deștept pe nici unul» («Bisericuța din răzoare », în « Opere », I, București, 1949, p. 42).

În privința întrebuințării pers. I sau a II-a sing. a perfectului simplu, trebuie arătat aici că ea e atestată în scrierile lui Anton Pann (limba lui Pann are ca bază limba vorbită la București de mica burghezie orășenească, în prima jumătate a secolului al XIX-lea), de exemplu în pasajul următor:

« Într-o dimineață, pe ceață, pe fum,
O cadînă p-alta întîlnind pe drum,
O întrebă: Soro, or *pățiși* cevași ?
Astfel pînă-n ziuă, încotro *plecași?* »
(« Povestea vorbei », ed. Adamescu, II, 51).

3. *Exprimarea unei acțiuni îndeplinite de curînd.* În limba vorbită din Banat și din Oltenia, perfectul simplu exprimă o acțiune petrecută în aceeași zi; acțiunea petrecută cu începere din ziua de ieri e redată prin perfectul compus (comunicat de corespondenți din reg. Craiova și Pitești, r. R. Vîlcea, Horezu și Slatina), de exemplu: « cînd *veniși* de la tîrg ? — *Picai* chiar acuși », sau: « după cum *am vorbit*, nu *putui* să viu, dar acuma sînt gata ». În scrierile lui Iordache Golescu, alternarea perfectului simplu cu perfectul compus are rolul de a opune o acțiune recentă unei acțiuni mai îndepărtate: « acum *trecu* un negustător de la București și, întrebîndu-l ce mai veste, ne *spuse* că *a auzit* de la un calemgiu d-ai vistieriei că s-ar fi făcut iarăși o mare gîlceavă între boieri

BDD-A10285 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:53:13 UTC)

și că un arhiereu *a lipsit* » (p. 197), « bine *gîcișt*, ca cînd ai fi fost acolo și i-*ai văzut* » (p. 205), « apoi ce *ziseși* (zise oierul) adinioară, că *ai scăpat* cu fața curată ? » (p. 147, în « Viața și scrierile Marelui-vornic Iordache Golescu », tipărite de N. Bănescu, Vălenii-de-Munte, 1910).

În concluzie, vom spune că reexaminarea mai adîncită a faptelor completează și nuanțează expunerea din « Gramatica limbii romîne », Ed. Academiei R.P.R. și ne ajută să ne facem o idee mai clară despre realitatea lingvistică în acest sector.

BDD-A10285 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:53:13 UTC)